

ชื่อสารนิพนธ์ : พัฒนาการแนวคิดเรื่องปฐมธาตุของโลกและชีวิต : เหตุผลที่พุทธศาสนาปฏิเสธ
 ผู้วิจัย : นายसानุ มหัทธนาคุลย์
 ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

: พระศรีกัมภีรญาณ (สมจินต์ สมมาปญฺโญ/วันจันทร์), รศ.ดร.

ป.ธ.๕, ศษ.บ., พธ.ม., Ph.D (Pali&Buddhist Studies)

วันเสร็จสมบูรณ์ : ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ ๒ ประการได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาพัฒนาการแนวคิดเรื่องปฐมธาตุของโลกและชีวิต และ ๒) เพื่อวิเคราะห์เหตุผลที่พุทธศาสนาปฏิเสธแนวคิดเรื่องปฐมธาตุ

ผลการวิจัยพบว่า ปฐมธาตุ (first principle) เป็นแนวคิดที่มีต้นสายมาจากปรัชญาพระเวทกว่าพันปี ในก่อนยุคสมัยพระพุทธเจ้า ปรัชญาพระเวท และปรัชญาอุปนิษัทมีอิทธิพลครอบคลุมความเชื่อทั่วทุกภูมิภาคของทวีปอินเดียโบราณมาเป็นเวลาช้านาน ปรัชญาทั้ง ๒ มีความเชื่อเหมือนกันว่า สัต (Being) หรือพรหมันเป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่ง ซึ่งเป็นปฐมธาตุทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ปुरुष และประกฤติ นอกจากนั้น ในยุคนี้ยังเกิดนักคิดชาวกรีกโบราณ ๒ ท่านคือ โฮเมอร์ (Homer) และ เฮซิออด (Hesiod) ผู้มีอิทธิพลต่อปรัชญากรีกในยุคต่อมา แนวคิดเชิงปรัชญาในยุคนี้ล้วนเป็นแบบ จิตนิยมทั้งสิ้น และเป็นที่น่าสนใจว่า แนวคิดเรื่องปฐมธาตุนี้ไปปรากฏชัดอยู่ในปรัชญากรีกตั้งแต่ สำนักไมเลตุส (School of Miletus) เป็นต้นมาจนถึง อริสโตเติล (Aristotle) เป็นลำดับสุดท้าย ปรัชญากรีกมีพัฒนาการแนวคิดที่เริ่มจากเอกภาพไปจนถึงพหุภาพ และมีลักษณะเฉพาะตัวที่มีความหลากหลายจนอาจกล่าวได้ว่า แนวคิดเรื่องปฐมธาตุของโลกและชีวิตมีสัณฐานที่สูงสุดในปรัชญากรีกนี้เอง

เมื่อเข้าสู่ยุคสมัยพระพุทธเจ้า มีปรัชญา ๓ กลุ่มด้วยกัน คือกลุ่มสสารนิยม กลุ่มจิตนิยม และกลุ่มทวินิยม โดยแบ่งตามระบบปรัชญาอินเดียทั้ง ๖ สำนักรวมถึงปรัชญาเซน ซึ่งต่างก็นำเสนอแนวคิดเรื่องปฐมธาตุของโลกและชีวิตแตกต่างกันออกไปตามพื้นฐานความเชื่อเดิมของตน เมื่อพุทธปรัชญาถือกำเนิดขึ้นท่ามกลางอิทธิพลความเชื่อแบบพราหมณ์ตามคติอินเดียโบราณ เป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธความมีอยู่ของ “ปฐมธาตุ” อย่างสิ้นเชิง โดยถือว่าเป็นทฤษฎีความเชื่อเดิมผิด ๆ ที่ว่า “พระพรหมเป็นผู้สร้างโลก” และทรงหักล้างทฤษฎีนั้นลงด้วยหลัก

คำสอนเรื่องปัจจุสมุปบาท และสามัญญลักษณะ อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่อง ธาตุ ๔ ของพุทธศาสนากลับมีความเชื่อมโยงไปยังปรัชญาอินเดียโบราณอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งถือได้ว่าพระพุทธรูปนำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้และพัฒนาไปเป็นคำสอนเรื่อง “รูป” อย่างลุ่มลึกและพิสดาร

ในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าสายแนวคิดเรื่องปฐมธาตุจะสิ้นสุดลงในยุคสมัยพระพุทธเจ้าไปแล้ว แต่ก็ยังพบว่านักวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันต่างพยายามหาคำตอบเรื่องกระบวนการกำเนิดจักรวาลด้วยทฤษฎีต่าง ๆ ซึ่งอาจมิได้มุ่งประเด็นสนใจไปที่ปฐมธาตุโดยตรงเหมือนแต่ก่อน แต่หันไปสนใจในการค้นหาความลับของธรรมชาติในเรื่องอนุภาคมูลฐานแทน